ॐ

संस्कृतभारती (उत्तरतमिळनाडु)

पत्राचारद्वारा संस्कृतम्

परीक्षा - शिक्षा

कालावधिः - होरात्रयम् **अङ्काः - १००**

माघः - विकारिसंवत्सरः **फिब्रवरी - २०२०**

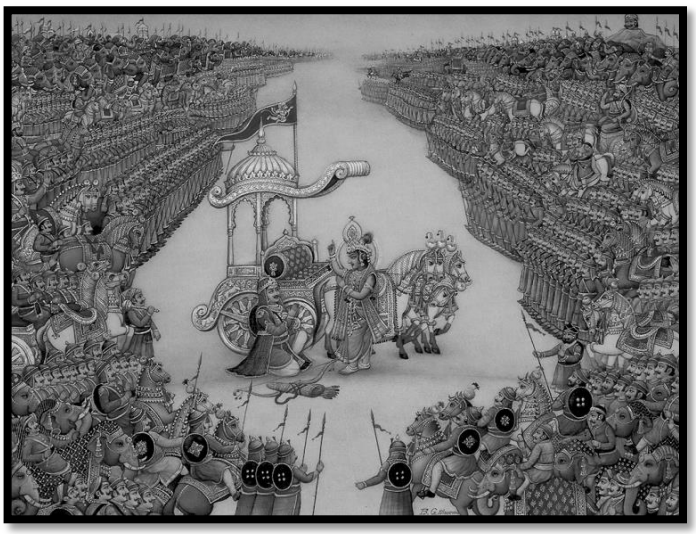

॥ भवितव्यानां द्वाराणि भवन्ति सर्वत्र ॥

नाम _____

(Full name with initials / surname)

जङ्गमदूरवाणी सं. (Mobile. No.) _____

पञ्जीकरणसङ्ख्या(Regn. No.) _____

वासप्रदेशः (Res. Area) _____

परीक्षाकेन्द्रम् (Exam centre) _____

अवधेयम् -द्वितीयतृतीयभागस्थ-प्रश्नानाम् उत्तराणि (Parts II & III) उत्तरपत्रे लिखत ।

प्रथमो भागः

I) (अ) अधः दत्तानां कृदन्तानाम् इतरे वचनरूपे लिखत। (6)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
१)	हसन्ती	हसन्त्यौ	हसन्त्यः
२)	भवन्तम्	भवन्तौ	भवतः
३)	ज्वलत्	ज्वलती	ज्वलन्ति
४)	क्रीडते	क्रीडद्भ्याम्	क्रीडद्भ्यः
५)	वहन्त्याम्	वहन्त्योः	वहन्तीषु
६)	नमतः	नमतोः	नमताम्

(आ) आवरणे दत्तस्य क्रियापदस्य उचितं शतृ-प्रत्ययान्तं रूपं रिक्तस्थाने लिखत । **(6)**

१) दिलीपः हिमालयपर्वतानां सौन्दर्यं पश्यन् गतवान्। (पश्यति)

२) इदानीं मम मित्रं गृहम् आगच्छत् अस्ति। (आगच्छति)

३) दीपिका गानं शृण्वती पुष्पाणि बध्नाति। (शृणोति)

४) सम्यक् गायन्त्यै गायिकायै क्षीरं ददामि। (गायति)

५) अत्र संस्कृतं पाठयतः शिक्षकस्य नाम किम् ? (पाठयति)

६) सर्वदा मां पालयति सुब्रह्मण्ये भक्तिं करोमि। (पालयति)

(इ) क्रियापदस्य उचितं शानच्-प्रत्ययान्तं रूपं रिक्तस्थाने लिखत। **(6)**

१) तत्र कम्पमानां सुन्दरीं लतां पश्यतु। (कम्पते)

२) आकाशे भासमानः भवति, अतः सूर्यस्य अन्यत् नाम भास्करः। (भासते)

३) रत्नसिंहासने विराजमानायै अम्बिकायै नमो नमः। (विराजते)

४) सेवमानान् सेवकान् यजमानः श्लाघितवान्। (सेवते)

५) उत्साहेन प्रयतमानैः जनैः बहूनि संस्कृतकार्याणि क्रियन्ते। (प्रयतते)

६) वर्धमानाभ्यः बालिकाभ्यः नियमाः न रोचन्ते। (वर्धते)

(ई) सति-सप्तमी-प्रयोगं कृत्वा वाक्यानि लिखत। **(3)**

१) यदा पिता पत्रिकां पठन् आसीत् तदा माता तस्मै चायं दत्तवती ।

पितरि पत्रिकां पठति सति माता तस्मै चायं दत्तवती ।

२) यदा विद्वान् मृदङ्गम् वादयति तदा गायिका तालं गणयति ।

विदुषि मृदङ्गं वादयति सति गायिका तालं गणयति ।

३) यदा पत्नी मन्दिरं गता आसीत् तदा पतिः सप्रियं पाकं समापितवान् !

पत्न्यां मन्दिरं गतायां सत्यां पतिः सप्रियं पाकं समापितवान् !

(।।) (अ) सन्धिं कुरुत । सन्धिनाम च लिखत । (पञ्चानाम्) (5)

(१) अधः + दत्तम् (अधोदत्तम् - विसर्गस्य उकारः)

(२) अन्तः + गतम् (अन्तर्गतम् - विसर्गस्य रेफः)

(३) उत् + डयते (उड्डयते - ष्टुत्वसन्धिः)

(४) लसत् + मकुटम् (लसन्मकुटम् - अनुनासिकसन्धिः)

(५) मृत्युम् + जयः (मृत्युञ्जयः - परसवर्णसन्धिः)

(६) सत् + चित् (सच्चित् – श्चुत्वसन्धिः)

(७) चित् + आनन्दः (चिदानन्दः - जश्त्वसन्धिः)

(८) कुर्वन् + अस्मि (कुर्वन्नस्मि - ङमुडागमसन्धिः)

	पदम्	**सन्धिनाम**
१)	----------	----------
२)	----------	----------
३)	----------	----------
४)	----------	----------
५)	----------	----------

(आ) अधोदत्ताः पङ्क्तयः श्रीविष्णुसहस्रनामस्तोत्रात् उद्धृताः । अत्र विद्यमानान् सन्धीन् अभिज्ञाय पृथक् लिखत । सन्धिं विभज्य सन्धिनाम लिखत । (पञ्च एव) (5)

(उदा :) विष्णुर्वषट्कारो - विष्णुः + वषट्कारो – विसर्गरेफसन्धिः ।

विश्वं विष्णुर्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः ।

भूतकृद्भूतभृद्भावो भूतात्मा भूतभावनः ॥
लोकाध्यक्षस्सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृताकृतः ।
चतुरात्मा चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥

वषट्कारो भूत = वषट्कारः + भूत --- विसर्गस्य उकारः

भूतकृद्भूत = भूतकृत् + भूत --- जश्त्वसन्धिः

भूतभृद्भावो = भूतभृत् + भावो --- जश्त्वसन्धिः

भावो भूतात्मा = भावः + भूतात्मा --- विसर्गस्य उकारः

लोकाध्यक्षस्सुर = लोकाध्यक्षः + सुर --- विसर्गस्य सकारः

सुराध्यक्षो धर्म = सुराध्यक्षः + धर्म --- विसर्गस्य उकारः

चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्र = चतुर्व्यूहः + चतुर्दंष्ट्र --- श्चुत्वसन्धिः

दंष्ट्रश्चतुर् = दंष्ट्रः + चतुर् --- श्चुत्वसन्धिः

(III) (अ) एतानि पदानि उपयुज्य वाक्यानि रचयत । (पञ्च एव) (5)

(१) अस्माभिः (२) मनसा (३) आस्वाद्य (४) पठित्वा (५) संस्कृते (६) रमणीयम्

Each one would have framed his or her own sentences. Coincidentally, the above words by themselves form a meaningful sentence.

अस्माभिः मनसा आस्वाद्य पठित्वा संस्कृते रमणीयम् । (Sentences at the end of the paper)

(आ) उचितं कृदन्तरूपं / लकाररूपं लिखत । (दशानाम्) (5)

१) दृश् (कर्तरि लट्) (पश्यति) (२) शृ (तुमुन्) (श्रोतुम्)

३) भुज् (शानच् - स्त्री.) (भुञ्जाना) (४) प्रच्छ् (क्तवतु - स्त्री.) (पृष्टवती)

५) वन्द् (तव्यत्) (वन्दितव्यम्) (६) दा (क्त्वा) (दत्त्वा)

७) धाव् (शतृ- पुं.) (धावन्) (८) निन्द् (विधिलिङ्) (निन्देत्)

९) गम् (अनीयर्) (गमनीयम्) (१०) अङ्क् (क्त - पुं) (अङ्कितः)

११) क्षाल् (ल्यप्) (प्रक्षाल्य) (१२) ज्ञा (लृट् लकारः) (ज्ञास्यति)

(इ) उचित-पदं " ✓ " इति चिह्नेन अङ्कयत। (5)

१) "कुर्वन्" - अस्य चतुर्थीविभक्तिरूपं किम् - (कुर्वते / कुर्वत्भिः / कुर्वति)।

२) "परिषत्कार्यम्" अत्र सन्धिः - (श्चुत्वसन्धिः / जश्त्वसन्धिः / चर्त्वसन्धिः)

३) " कुरुते" - अस्य शानच्- पुल्लिङ्ग-रूपम् - (कुरुमानः / कुर्वाणः / क्रियमाणः)।

४) "नयति" - अस्य कर्तरि लृट् / भविष्यत्कालरूपम् - (नेष्यति / नास्यति / नश्यति)।

५) "उत् + लिखितम्" - सन्धिः कः ? (सवर्णदीर्घसन्धिः / पूर्वसवर्णसन्धिः / परसवर्णसन्धिः)।

(ई) गणे अनर्हं पदं पृथक्-कुरुत। (4)

(उदा.	पठन्	पठन्ती ✓	पठन्तौ	पठन्तः)
१)	भीमः	अश्वत्थामा	द्रुपदः	अभिमन्युः
२)	अत्र	सर्वत्र	अन्यत्र	वक्त्र
३)	श्रीकृष्णः	इन्द्रः	व्यासः	किरातः
४)	कृत्वा	कर्तुम्	करोति	कर्तव्यम्

(IV) (अ) मेलयत। (5)

१) विष्णुपत्नी	किरीटः	(४)
२) करदर्शनम्	जाह्नवीतोयम्	(५)
३) सरस्वती	प्रभाते	(२)
४) हिमलयः	भूमिः	(१)
५) औषधम्	नदी	(३)

(आ) साधु ✓ / असाधु X इति लिखत। (5)

१) यथार्थतया विनीतः नरः लोके सुलभतया दृश्यते। (असाधु)

२) यादवाः अन्ताक्षरीक्रीडया प्रयाणकालं यापितवन्तः । (असाधु)

३) यः स्वशक्तिं न प्रकटीकरोति तं जनाः तिरस्कुर्वन्ति। (साधु)

४) जीवनं जलतरङ्गाः इव तात्कालिकम्। (साधु)

५) भीष्मे शङ्खं निनादयति सति दुर्योधनः आनन्दं अनुभूतवान्। (साधु)

द्वितीयः भागः - संस्कृतभाषया उत्तराणि लिखत ।

(V) एकवाक्येन उत्तरं लिखत । (पञ्चानाम्) **(5)**

१) शिशुपालस्य वधात् किं भविष्यति ?

२) धर्मराजस्य भीतिः का ?

३) देवेन्द्रः किं सूचितवान् ?

४) यागस्य अन्ते कः विधिः अस्ति ?

५) शान्तिः केषां स्वभावः ? केषां स्वभावः न ?

६) इन्द्रः केन आराधनीयः ? ततः किं भवति ?

७) वनचराणां कष्टं किमर्थं जातम् ?

(VI) (अ) अधो दत्तं सम्भाषणं पठित्वा संस्कृतेन उत्तरं लिखत । **(6)**

गणेशः : हरिः ओं कुमार ! कथम् आसीत् शिक्षापरीक्षा ?

कुमारः : हरिः ओं गणेश ! सुलभा आसीत् ।

गणेशः : कोविदपठनाय पञ्जीकरणं कृतवान् किल ?

कुमारः : न भोः ! मम भीतिः भवति ।

गणेशः : किमर्थं भीतिः ?

कुमारः : *त्रीणि चक्राणि ... अभवत् । किन्तु संस्कृतेन सम्भाषणे लेखने व्याकरणदोषाः.. अधिकं सन्ति । पश्यतु, मम वाक्ये दोषाः सन्ति किल?*

गणेशः : भवान् सम्यक् एव वदति । चिन्ता मास्तु भोः ! आरब्धम् उत्तमजनाः न परित्यजन्ति । स्मरति किल ?

कुमारः : आं, स्मरामि । किन्तु ... कति प्रत्ययाः, विभक्तिरूपाणि, सन्धिः ... सर्वं विस्मरामि । कोविदपाठः कठिनः भवति । मया न शक्यते ।

गणेशः : भोः ! भवतः चक्रत्रयस्य प्रयत्नः कोविदे एव फलति । कोविदपाठेषु व्याकरणम् अतिरिच्य बहून् रुचिकरविषयान् ज्ञातुम् शक्नुमः । अभ्यासेन वाक्यनिर्माणे अपि शुद्धता भवति ।

कुमारः : कथम् अभ्यासः करणीयः ? कृपया उपायं वदतु ।

गणेशः : फिब्रवरी मासे दशदिन-सम्भाषण-शिबिराणि बहूनि प्रचलन्ति । एकस्मिन् शिबिरे भागं स्वीकुर्मः । तदा ह्रस्वानि वाक्यानि सरलतया वक्तुं शक्नुमः । गृहे प्रतिदिनम् अर्धहोरां यावत् प्रवेश-परिचय-शिक्षा-पुस्तकेषु

विद्यमानान् 'भाषाभ्यासान्' पुनः पठामः । संस्कृतभारत्या प्रकाशितानि कथापुस्तकानि अपि पठितुं शक्नुमः । व्याकरणस्य चिन्तां विना इच्छया सन्तोषेण च पठनीयम् ।

कुमारः : तर्हि व्याकरण-विषयाः ... मस्तके कथं तिष्ठन्ति ?

गणेशः : सर्वं स्मर्तुं न शक्नुमः चेदपि यानि पदानि स्मरामः तानि प्रयुज्य वाक्यानि वदामः । तत् बहुसुलभम् ।

कुमारः : अवगच्छामि । ततः मार्च् मासे कोविदपठनस्य आरम्भः भवति । बहुकठिनं न भवति किल ?

गणेशः : रुचिः अस्ति चेत् कठिनता न भवति मित्र ! परीक्षार्थं न, ज्ञानार्थम् अनुदिनं किञ्चित् वा पठनीयम् । अस्माभिः पुस्तकेन मैत्री सम्पादनीया । यदि परीक्षातः पूर्वम् एव पठामः तर्हि सुलभपाठः अपि कठिनः इव भाति।

कुमारः : वाक्यनिर्माण-कौशलं प्राप्तुं कोऽपि उपायः अस्ति वा ?

गणेशः : मे मासे प्रशिक्षणशिबिरं गच्छामः । जून् मासे एकं शिबिरं चालयामः । तदा वाक्यनिर्माणे आत्मविश्वासः बहुगुणितः भविष्यति ।

कुमारः : आं मित्र ! संस्कृतं कठिनं न । मम अभ्यासे न्यूनता आसीत् इति अवगतवान् ।

गणेशः : आगच्छतु, पञ्चीकुर्मः ! स्वयं पठामः ! अन्यान् च पाठयामः !!

१) कुमारः किमर्थम् अग्रे पठनाय न पञ्चीकरोति ?

२) अनुदिनं पठनेन कः लाभः ?

३) सम्भाषण-कौशलं कथं प्राप्तुं शक्यते ?

४) संस्कृतपठन-समये अस्माकं मनोभावः कथं भवेत् ?

५) भवतः दृष्ट्या कुमारः कीदृशः छात्रः ?

६) गणेशः कथं कुमारम् अग्रे पठितुं प्रेरयति ?

(आ) एकं विषयमधिकृत्य 6-8 वाक्यैः संस्कृतेन प्रबन्धं लिखत । (5)

(१) संस्कृतभारत्यां पठनेन अनुदिनजीवने परिवर्तनम् (अथवा)

(२) संस्कृतपाठानाम् उच्चैः पठनस्य लाभाः

तृतीयः भागः (संस्कृत / तमिल् / आङ्ग्ल / मातृभाषया वा लिखत)

(VII) (अ) पदविभागम्, अन्वयं, तात्पर्यं च लिखत । (एकस्य श्लोकस्य) (6)

१) पश्यैतां पाण्डुपुत्राणाम् आचार्य महतीं चमूम् ।
व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥
(अथवा)
२) स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत् ।
नभश्च पृथिवीं चैव तुमुलो व्यनुनादयन् ॥

(आ) ससन्दर्भं विवृणुत । (द्वे एव) **(6)**

१) " यागयात्रा उचिता । तदा कार्यद्वयमपि भविष्यति ।"
२) " शिशुपालः शूरः । सः युद्धसन्नाहं करोति । त्वं तं शरणं गच्छ ।"
३) " शिवस्य बाणः कुत्रापि लीनः स्यात् ।"
४) " मोक्षप्राप्तौ मम इच्छा नास्ति ।"

(VIII) (अ) सन्धिच्छेदं प्रदर्श्य प्रतिपदार्थं तात्पर्यं च लिखत । (एकस्य सुभाषितस्य) **(6)**

(१) दम्भेन लोभेन भिया ह्रिया वा प्रायो विनीतो जन एष सर्वः ।
वैराग्यतस्त्वाहृदयं विनीतं नरं वरं दुर्लभमेव मन्ये ॥
अथवा
(२) शास्त्राण्यधीत्यापि भवन्ति मूर्खाः यस्तु क्रियावान् पुरुषः स विद्वान् ।
सुचिन्तितं चौषधमातुराणां न नाममात्रेण करोत्यरोगम् ॥

(आ) एकं न्यायं विवृणुत । **(2)**

अन्धपङ्गुन्यायः / काक-तालीय-न्यायः / सूची-कटाह-न्यायः

(इ) एकस्याः प्रहेलिकायाः उत्तरम् अर्थं च लिखत । **(2)**

१) विराजराजपुत्रारेः यन्नाम चतुरक्षरम् ।
पूर्वार्धं तव वैरिणां परार्धं तव सङ्गरे ॥
(अथवा)
२) राजन् ! कमलपत्राक्ष ! तत्ते भवतु चाक्षयम् ।
आसादयति यद्रूपं करेणुः करणैः विना ॥

(ई) एकस्याः सूक्तेः अर्थं लिखत । **(2)**

१) अप्रकटीकृतशक्तिः शक्तोऽपि जनस्तिरस्क्रियां लभते ।
२) मनो हि हेतुः सर्वेषां इन्द्रियाणां प्रवर्तने ।

अस्माभि:-- **अस्माभिः** संस्कृतं मनसा आस्वाद्य पठनीयम् ।

मनसा— अहं बालं मुकुन्दं **मनसा** स्मरामि ।

आस्वाद्य – एतद् रमणीयं काव्यं **आस्वाद्य** एव पठेयुः ।

पठित्वा :-गायिका गीतं सम्यक् **पठित्वा** एव गातुं शक्नोति ।

संस्कृते - **संस्कृते** अनेकानि सुन्दराणी काव्यानि सन्ति ।

संस्कृते लेखननियमाः सन्ति ।

रमणीयम् — **रमणीयं** रामायणकाव्यं संस्कृते एव पठितव्यम् ।